

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

54-2

BRNO 2013

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 54

Vě umě 3

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editor, Typography

Alice Del Maschio

Software
Software

Adobe InDesign CS5

Fotografie na obálce
Cover Photography

Kovový závěsek ve tvaru zvířete (viz obr. 5 na str. 136)
Metallic animal figurine pendant (see Fig. 5 on page 136)

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2013

Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2013 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

V samostatném výkopu položeném uprostřed stavební parcely ve vzdálenosti 3 m od uliční čáry (rozměry 2 x 1,8 m, hloubka 1,2 m) byl zdokumentován třetí profil, kde byla opět zjištěna novověká vrstva k 110, ze které byl vzorkováním získán další soubor keramiky z 16.–17. století.

Geologické podloží nebylo žádným výkopem dosaženo.

V severním výkopu rýhy byla odkryta také kamenná zeď k 900. Zeď vybagrovanou do hloubky 1 m šlo sledovat v celé délce výkopu (22,5 m). Zhruba 10 cm před jižním profilem výkopu bylo možno zaznamenat její líc. Ve vzdálenosti 7,8 m od jihozápadního rohu lokality se zeď v úseku dlouhém 8,8 m rozšiřuje až do jižního profilu. Šířka zdiva k 900 byla 0,65 m, šířku v rozšířeném úseku nebylo možno změřit, základová spára nebyla zjištěna. Protože se lokalita nachází v těsné blízkosti někdejší městské hradby, můžeme předpokládat, že odkrytá zeď k 900 byla součástí městské fortifikace, pravděpodobně parkánové zdi.

Petr Večeřa

Resumé

Uničov (Bez. Olomouc), Dr. Beneš-Straße. Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Siedlungsschichten. Rettungsgrabung.

UNIČOV (OKR. OLMOUC)

Olomoucká č. p. 225, parc. st. 138/2, Olomoucká č. p. 226, parc. st. 138/3. Středověk, novověk. Klášter, město. Záchraný výzkum.

Lokalizace: blok budov mezi body v S-JTSK: 1) X = 1101102,53, Y = 554374,54; 2) X = 1101106,18, Y = 554406,6; 3) X = 110127,81, Y = 554403,73; 4) X = 1101125,47, Y = 554381,58; 5) X = 1101144,49, Y = 554378,97; 6) X = 1101141,89, Y = 554367,27.

Záchraný archeologický výzkum v prostorách bývalého minoritského kláštera (zánik řeholní komunity roku 1815; Foltýn 2005, 711-715), v současnosti využívaného pro potřeby Základní školy Haškova č. p. 211, probíhal ve východním křídle budov, jež náležejí do ulice Olomoucké (č. p. 225, parc. st. 138/2). Vyvolán byl rekonstrukcí přízemní části areálu těchto budov, dále pak stavbou a rekonstrukcí kanalizačních a drenážních sítí, včetně přípojky této kanalizace na stávající městskou kanalizaci ve dvorním traktu parc. st. 138/2 a v prostoru parc. st. 138/3 s č. p. 226, nalézající se již vně stávajících středověkých městských hradeb (souřadnice liniových výkopů viz níže). Výzkum byl prováděn formou dohledu během všech zemních prací.

V první fázi této rekonstrukce byly z jednotlivých místností, jež byly označeny čísla sond S1/12 až S11/12, odstraňovány podsypy stávajících podlah, a to do hloub-

ky 0,5–0,6 m pod současný povrch. V převážné většině se jednalo o vlhkostí zasažené stavební suti, které byly keramikou datovatelné do období průběhu 19. století, přičemž v těchto uloženinách se druhotně vyskytovala i keramika z průběhu vrcholného středověku a raného novověku. Tyto novověké uloženičky byly na mnoha místech narušeny mladšími recentními zásahy a stavební sut' byla v jedné z místností v průběhu 2. poloviny 20. století nahrazena škvárou. Během těchto prací byla v sondách S2/12, S5/12 a S7/12 zjištěna torza několika zdí nejasného účelu a stáří, a to z lomového kamene nebo cihel, případně šlo o zdiva smíšená. V místnosti se sondou S9/12 byly zachyceny pozůstatky novověké cihlové kanalizace (zeď 911; okolí bodu v S-JTSK: X = 1101122,53, Y = 554385,14), která po zániku své funkce byla ještě v průběhu 2. poloviny 19. století v jednom místě o rozloze cca 2 m² (označeno jako sonda S13/12) částečně využita jako odpadní jímka. Obsahovala tudíž mimo stavební suti i značné množství fragmentů užitkové keramiky a různých částí kachlů z kamen. Z jiných odkrytých zdí bylo nejdůležitější torzo kamenného zdiva, jehož koruna byla obnažena v jižní části bývalé křížové chodby, při její stávající severní zdi (sonda S7/12, zeď 910; okolí bodu v S-JTSK: X = 1101116,2, Y = 554383,14; v převážné většině se jednalo o velké kameny až bloky hrubozrnného pískovce, nahodilý malý fragment cihly, vše pojeno velmi kvalitní vápennou maltou). Toto zdivo mělo severojižní směr, bylo kolmé na stávající zeď bývalé křížové chodby a při obou jejích lících, východním i západním, byly formou mikrosond zjištěny zbytky lité maltové podlahy. Toto zdivo se dochovalo v délce cca 1,5 m, široké bylo 0,75 m, koruna této zdi se nacházela 0,55 m pod úrovní stávající podlahy a překryta byla stavební sutí obdobného charakteru, jak je popsáno výše, a to včetně datace. V tomto případě se s největší pravděpodobností jednalo o pozůstatek některé starší středověké fáze kláštera. K velmi pozoruhodnému zjištění došlo i v části severního smíšeného zdiva stávající křížové chodby (v těchto zdech převažují spíše cihly a rozpoznatelné byly i mladší druhotné úpravy těchto zdí), kdy jako plently bylo pod stávající podlahou v jednom místě použito několik exemplářů ploché střešní krytiny se zahroceným koncem (obr. 132). Tento typ krytiny byl v námi sledovaném regionu zachycen zatím vždy pouze v rámci výzkumů sakrálních anebo církevních staveb, a to v Litovli (Faltýnek 2000; Faltýnek, Šlězár 2007; Kauerová, Vítek, Faltýnek 1999; Šlězár 2008) a Šternberku. Z posledně jmenované lokality je znám prozatím pouze ojedinělý exemplář tohoto typu krytiny shodou okolností využitý opět druhotně rovněž v plentě jedné z přízemních chodeb tamějšího augustiniánského kláštera (nepublikovaný a dosud nezpracovaný archeologický výzkum odpadní jímky s obsahem keramiky z období kolem poloviny 20. století v areálu augustiniánského kláštera ve Šternberku; terénní práce a dokumentaci prováděl K. Faltýnek). Naproti tomu z místnosti se sondou S9/12 pochází opět z novověkého oplentování stávající obvodové zdi místnosti rovněž plochá střešní krytina, v tomto případě tzv. „bobrovka“.

Rekonstrukce kanalizace se týkala jen několika místností a chodeb, přičemž byla prováděna převážně v trasách stávající recentní kanalizace. Pouze na několika místech byly v interiérech budov narušeny intaktní archeologické situace většinou tvořené dalšími vrstvami obtížně datovatelných stavebních sutí. Pouze v místnosti se sondou S9/12 po odbourání části novověké cihlové kanalizace (již výše zmíněná zeď 911; okolí bodu v S-JT-SK: X = 1101122,53, Y = 554385,14) byl v délce 1,35 m odhalen neporušený východní profil P3 (v tomto místě byl výkop označen jako sonda S12/12), a to do hloubky 1,30 m pod stávající povrch, přičemž geologického intaktního podloží nebylo dosaženo. Pod 0,5 m mocnou vrstvou novověké stavební sutí, jež byla odstraněna již dříve, se nacházel lokální pozůstatek požárové vrstvy mocný max. 0,10 m se značným množstvím přepálené mazanice a ojedinělou keramickou výdutí datovatelnou do raného novověku. Pod touto uloženinou se nacházela další, střední až tmavá šedá písčité jílovitá hlína mocná max. 0,25 m. Mírně obsahovala drobký a malé fragmenty mazanice, mírně drobký a malé fragmenty vápenné malty, četně drobký až střední fragmenty cihel, přičemž keramikou byla datována do průběhu 1. poloviny 16. století. Důležitý v tomto kontextu byl rovněž střední fragment střešní krytiny – prejzy. Následovalo cca 0,15 m světlé hnědé písčité jílovité dorovnávký terénu bez jakýchkoliv nálezů. Pod touto izolační vrstvou následovala další, a to o tloušťce 0,05–0,10 m – tmavá šedá písčité jílovitá hlína s nahodilým velkým fragmentem dočerna propálené mazanice a nahodilými drobký malty a mazanice. Získaným datačním materiálem byla v tomto případě ojedinělá výduť tzv. „krupičkové“ keramiky ze 14. století, typické pro olomoucký keramický okruh. Stejný typ keramických výdutí byl získán z další cca 0,05 m mocné světlehnědé jílovité vrstvičky nalézající se pod výše popsanou uloženinou. Báze výkopu byla tvořena 0,25–0,30 m mocnou tmavou šedou písčitou jílovitou hlinou s nahodilými drobký mazanice, malty, uhlíků, mírným podílem malých a středních kamínků; keramika náležela do průběhu 1. poloviny 14. století.

Kanálová přípojka ve dvorních traktech parc. st. 138/2 a st. 138/3, linie mezi body v S-JTSK: 7) X = 1101126,51, Y = 554388,42; 8) X = 1101134,77, Y = 554384,3; 9) X = 1101143,71, Y = 554382,69; 10) X = 1101166,18, Y = 554377,19.

Ve dvorním traktu parc. st. 138/2 byla hloubena nová kanálová rýha (přípojka) pomocí mechanizace, a to mezi body 7), 8) a 9). Označena byla jako sonda S14/12. V převážně většině byly narušovány již recentně překopané uloženiny s druhotným obsahem vrcholně středověké a výjimečně i novověké keramiky. V místě bodu 8) a zároveň západního profilu P6 byl výkop rozšířen z důvodu výstavby kanálové šachty a přitom prořal větvení novověké kanálové stoky vybudované z cihel a kryté plotnami břidlice. Tato již sjednocená v jednu pokračovala dále směrem k východu, a tedy k bloku budov bývalého kláštera. Sonda S14/12 dále pokračovala směrem k jihu ke

středověké hradbě – místo s bodem 9) a zároveň rovněž západním profilem P5. V tomto místě dosahovala celková hloubka kanálové přípojky 1,35 m, přičemž pata kamenné hradby se nacházela v hloubce 1,25 m pod stávajícím povrchem a měla šířku 0,90 m. Nadzemní část hradby byla široká cca 0,75 m. Velmi důležitým zjištěním je fakt, že základový výkop pro středověkou hradbu v tomto místě byl zahluoben do již existující kulturní vrstvy. Vzorkováním byly získány 2 výdutí keramiky rámcově datovatelné do 13. století.

Na sousední parc. st. 138/3 s č. p. 226, a to již vně městských hradeb, výkop pokračoval dále směrem k jihu, kde byla v místě s bodem 10) tato nová kanálová přípojka napojena pomocí kanálové šachty na stávající městskou kanalizaci. Větší část této větve přípojky prořala ve směru jižně od kamenné hradby recentní cihlovobetonová zdíva a dorovnávký terénu. Avšak směrem k severu od bodu 10) byl v sondě S14/12 na úseku 6,50 m zdokumentován a ovzorkován neporušený západní profil P4. Celková hloubka výkopu byla v místech před napojením na nově budovanou kanálovou šachtu 1,50–1,60 m, přičemž kulturní vrstva o max. mocnosti 0,5 m nasedala na světlé hnědé jílovité intaktní geologické podloží v hloubce 0,75 m. Kulturní vrstvu tvořila světlá šedá písčité jílovitá hlína s nahodilými drobký a malými fragmenty mazanice a nahodilými drobký uhlíků. Vzorkováním získané fragmenty keramiky pocházejí z průběhu 1. poloviny 13. století. Dále byl získán střední fragment mazanice s velmi dobře patrným otiskem plochého dřeva a několik fragmentů železářské strusky. Tato kulturní vrstva byla zčásti překryta mladší kulturní vrstvou, avšak bez nálezů, a dále pak střední hnědou písčitou jílovitou hlinou o max. mocnosti až 0,40 m, rovněž bez nálezů.

Hana Dehnerová, Karel Faltýnek, Petr Večeřa

Literatura

- Faltýnek, K. 2000:** Záchranný archeologický výzkum v kapli sv. Jiří a v kostele sv. Marka v Litovli. In: *Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1999.* Olomouc: Památkový ústav, 76–82.
- Faltýnek, K., Šlézar, P. 2007:** *Litovel, náměstí Svobody. Kostel sv. Marka.* Rkp. nálezové zprávy, ev. č. D-736. Uloženo: archiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci.
- Foltýn, D. a kol. 2005:** *Encyklopedie moravských a slezských klášterů.* Praha: Libri.
- Kauerová, V., Vítek, T., Faltýnek, K. 1999:** Výsledky průzkumu kostela sv. Filipa a Jakuba v Litovli. In: *Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1998.* Olomouc: Památkový ústav, 84–90, 160–162.
- Šlézar, P. 2008:** *Kostely a sakrální stavby v Litovli.* Archeologické památky střední Moravy 17. Olomouc: Archeologické centrum Olomouc.

Resumé

Uničov (Bez. Olomouc), Olomoucká-Straße 225, Parz. Nr. 138/2, Olomoucká-Straße 226, Parz. Nr. 138/3. Mittelalter, Neuzeit. Kloster, Stadt. Rettungsgrabung.

UNIČOV (OKR. OLMOUC)

Mohelnická ulice, parc. č. 2597. Vrcholný středověk, novověk. Sídliště, město. Záchranný výzkum.

Lokalizace: linie mezi body v S-JTSK: 1) X = 1100645,24, Y = 554580,95; 2) X = 1100650,26, Y = 554577,14; 3) X = 1100652,94, Y = 554575,58.

Záchranný archeologický výzkum probíhal formou dohledu během stavby polyfunkčního domu. Většina zemních prací byla prováděna pomocí mechanizace. V první fázi šlo o úpravu stavební pláň, jež spočívala ve snížení terénu o 0,3–0,4 m. Takto byla odstraňována recentní stavební suť. Poté byly hloubeny základové pásy, a to do hloubky 0,8 m vůči již snížené úrovni, o šířce cca 0,6 m. Většina těchto linií prořala recentní stavební suti a recentní dorovnávkou terénu, což bylo indikováno přítomností fragmentů plastových předmětů, betonu atd. Archeologická situace byla zjištěna pouze v severovýchodním základovém pásu. Zdokumentován byl jihovýchodní profil P1 (situován do prostoru mezi čísla bodů 1) a 2); šlo o úsek dlouhý téměř 6,0 m). Bylo zjištěno, že pod recentní dorovnávkou o mocnosti 0,2 až 0,4 m, se nachází další starší dorovnávkou terénu. Tu tvořila světlá hnědá písčité jílovitá hlína, mocná 0,3–0,4 m, avšak archeologické nálezy v ní zjištěny nebyly. Pod touto uloženinou se nalézala kulturní vrstva tvořená tmavou hnědou písčitou jílovitou hlínou s nahodilými uhlíky, nahodilými malými až středními kamínky, mírně s drobkou mazanic, a dále s nahodilým až mírným výskytem malých až středních fragmentů cihel (kumulace těchto artefaktů se nalézala zvláště v blízkosti kamenného zdiva; o něm viz níže). Nalezená keramika je datovatelná do průběhu 16. století. V jednom exempláři byl získán fragment výdutí nádoby tzv. „krupičkové“ keramiky, typické pro olomoucký keramický okruh náležející do 14. století. Šlo nepochybně o intruzi starší keramiky do mladší uloženiny. Obdobně datovatelná byla i keramika získaná formou sběru z výkopku z téže části základového pásu, a to již mimo zdokumentovaný profil, kde uloženiny byly již opět recentně překopány. I z těchto míst pochází jeden fragment keramiky ze 14. století. V žádném základovém pásu nebylo dosaženo intaktního geologického podloží. K tomuto cíli nedospěla ani ručně kopaná mikrosonda v místě zdokumentovaného profilu P1. Bylo takto pouze zjištěno, že tmavohnědá kulturní vrstva je mocná minimálně 0,4 m. Výše zmíněnou stavební rýhou s profilem P1 došlo také k narušení kamenného zdiva pojeného středně kvalitní vápennou maltou, a to na dvou místech (místo, kde se výše zmíněné zdivo objevilo opět je lokalizováno bodem č. 3), z čehož s největší pravděpodobností vyplývá, že inkriminovaný základový pás narušil nároží nějaké starší budovy neznámého účelu. Zeď měla šířku 0,8 m a výko-

pem nebylo dosaženo její paty. V místní ústní tradici, znamenající přímo během záchranného archeologického výzkumu, se uvádí, že v tomto prostoru se údajně měla nacházet kaplička, avšak již neznámého zasvěcení.

Střední ulice, parc. č. 485/2. Novověk. Sídliště, město. Záchranný výzkum.

Lokalizace: bod v okruhu 5 m v S-JTSK: X = 1100716,96, Y = 554627,91.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán přístavbou garáže ke stávající usedlosti a výkopem základových pásů ve dvorním traktu parcely. Šířka tohoto výkopu byla cca 0,3 m a hloubka 0,8 m. Stratigrafie uloženin ve všech třech liniích výkopu vykazovala téměř totožné znaky a nikde nebylo dosaženo intaktního geologického podloží. Od stávajícího povrchu do hloubky cca 0,3 m se nacházela recentní dorovnávkou terénu s travním drnem. Dalších cca 0,2 m bylo tvořeno střední hnědošedou písčitou hlínou, v níž se nacházelo cca 30% drobků a malých fragmentů vápenné ličky a omítky. Báze výkopu o mocnosti cca 0,3 m sestávala ze střední hnědé písčité jílovité hlíny s četným podílem fragmentů cihel všech kategorií, nahodile se v ní vyskytovaly malé a střední kamínky. Tři fragmenty výdutí glazované keramiky jsou datovatelné do období mladého novověku, zbylé dva fragmenty keramiky jsou pravděpodobně poněkud starší, avšak rovněž novověké. Uložení dvou výše zmíněných kulturních vrstev proběhlo s největší pravděpodobností v poměrně rychlém časovém sledu a patrně souvisí přímo s některou z mladších stavebních úprav obytného domu. Recentní dorovnávkou terénu s travním drnem pochází z období kolem poloviny 20. století, což dokládá sklenička od léků, tvarově typická pro toto období.

Karel Faltýnek

Resumé

Uničov (Bez. Olomouc)

Mohelnická-Straße, Parz. Nr. 2597. Spätmittelalter, Neuzeit. Siedlung, Stadt. Rettungsgrabung.

Střední-Straße, Parz. Nr. 485/2. Neuzeit. Siedlung, Stadt. Rettungsgrabung.

ÚSOV (K. Ú. ÚSOV-MĚSTO A K. Ú. ÚSOV-ŽIDOVSKÁ OBEC, OKR. ŠUMPERK)

Intravilán. Středověk, novověk. Sídliště, komunikace. Záchranný výzkum.

V roce 2012 pokračovaly archeologické dohledy ve městě Úsově, které podnítilo budování splaškové kanalizace (Daňhel 2012). Trasa vedení výkopů se shodovala se současnou silniční sítí, což se projevilo i v charakteru nálezů. Byla dokumentována především narušená arche-